

Prof. dr. Salih Fočo
Univerzitet u Sarajevu/University of Sarajevo
Filozofski fakultet/Faculty of Philosophy

U POVODU KNJIGE MIRKA PEJANOVIĆA
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA

ON THE OCCASION OF PROMOTING A BOOK
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA
(THE STATE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND DEMOCRACY)
BY PROF. DR. MIRKO PEJANOVIĆ

Naučna i općedruštvena javnost ovih dana dobila je izvanrednu studiju pod nazivom *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*. Ova knjiga je uistinu novost u vremenu kada su nadvikivanja politička i svaka druga u pragmatičnom smislu i koja u iskrivljenoj slici interpretiraju državu Bosnu i Hercegovinu, njen historijski kontinuitet i održivost. Knjiga dolazi od neosporno naučnog i političkog autoriteta. Naučni autoritet prof. Pejanovića ogleda se u tome da ne robuje naučnoj dogmatici i slijepom slijedu različitih teorija o konceptu sadržine i suštine države. U ovoj knjizi na kritički način to propituje i promišlja državu, poredi sistem i tip vlasti. Pritom je kao dobar znalac svjestan tranzicije koja se odvija na demokratskom modelu novog koncepta države i njene funkcije u interesu građana, naroda i čovjeka. Rasprava o državi još uvijek je puna neizvjesnosti i teorijskih sporova jer je riječ o složenoj instituciji koja u različitim vremenima i uvjetima ima različite uloge ali i poziciju moći koja se legitimira i koju država zavisno od potrebe prakticira. U socijalizmu smo imali jaku autoritarnu državu u demokratskom modelu; državu treba transformirati i prilagoditi da služi čovjeku i njegovim potrebama. Taj preokret ili put koji označavamo tranzicijom nije lak i spontan, već osmišljen proces koji je zasnovan na procedurama ali i evropskim i demokratskim vrijednostima. Kako taj proces provesti i kako državu transformirati na demokratskim načelima u bosanskohercegovačkim prilikama, još je teže iz više razloga. Prvi je što je stara svijest i navika na moćnu državu da ona arbitrira i uređuje mnogobrojne odnose, što u demokratskim uvjetima nije nužno. Drugi razlog je što je stanje nastalo ratom puno nasilja i neuređenih niti izgrađenih vrijednosti na kojima egzistira demokratija i demokratska društva. I treći, ne manje važan razlog, ogleda se u činjenici da je BiH institucionalno predimenzionirana i skrojena na prevelikim oblicima organizacije koji sami sebe dovode u pitanje, što

političke elite koriste da sakriju svoju odgovornost za stanje i procese u društvu. Ovo su samo neka pitanja na koje je nužno tragati za odgovorom kako u teorijskom tako i u institucionalnom i organizacionom smislu. I upravo se u ovoj knjizi vidi napor koji autor usmjerava na razumijevanje bosanskohercegovačke državnosti ali i njene sadašnjosti.

Politički autoritet prof. Pejanovića ogleda se u njegovom aktivnom djelovanju na očuvanju, afirmaciji države Bosne i Hercegovine. Čovjek koji ne kalkulira i u svojoj bogatoj političkoj aktivnosti ne kalkulira šta će dobiti, dodvoravajući se onoj ili ovoj politici, nego se jasno opredjeljuje za državu Bosnu i Hercegovinu, legitimira vlast, sve svoje umne i intelektualne kapacitete usmjerava u očuvanje i kontinuitet Bosne i Hercegovine, aktivno staje na stranu otpora agresiji i bori se za ravnopravnost naroda. Bori se za čovjeka ali i za ravnopravnost i historijsku utemeljenost Bosne i Hercegovine i njen kontinuitet.

Upravo i počinje svoju knjigu nazivom *Bosna i Hercegovina od ZAVNOBiH-a do Dejtonskog sporazuma – kontinuitet izgradnje državnosti u XX stoljeću*. Ko god pročita ovo poglavlje shvatit će da je država Bosna i Hercegovina utemeljena Prvim i Drugim zasjedanjem ZAVNOBiH-a, a ne Dejtonskim sporazumom i ne 1995. godine. **Ovu studiju Pejanović** neosporno izvlači nekoliko značajnih i bitnih činjenica za kontinuitet i državnost Bosne i Hercegovine. Odlukama ZAVNOBiH-a a i poslije ratnom izgradnjom sve do 1991. godine potvrđeno je da Bosna i Hercegovina ima svoj kontinuitet, državnopravni i ustavni razvitak i da je imala pravo na otcjepljenje, kao i sve druge republike u okviru zajedničke Jugoslavije. Također, Pejanović jasno dokazuje da Bosna i Hercegovina ima svoju teritoriju, narod, vlast i da je Bosna i Hercegovina svojina građana i ravnopravnih naroda Srba, Muslimana i Hrvata ali i ostalih građana koji žive u njoj. Time je zatim potpuno autirana neutemeljena teza da je Bosna i Hercegovina tvorevina tzv. narodnih stranaka i da je uspostavljena tek na prvim višepartijskim izborima 1991. godine. Danas to treba naglašavati jer se Bosna i Hercegovina dovodi u pitanje u teorijskom ili političkom smislu. Iskrivljuje se historija, negiraju činjenice, a opravdava intelektualno nasilje. Veliča se nacija i narod, a negira čovjek. Površna sociološka analiza nam govori da je bosanskohercegovačka prošlost tragična, sadašnjost nepodnošljiva, a budućnost neizvjesna. Takvo stanje stvari ne čine samo politički pragmatičari već intelektualni krugovi koji bi morali uvažavati činjenice i historijski kontinuitet.

Ono što nam ova knjiga nudi jeste historijska objektivnost utemeljena na nepobitnim činjenicama da Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a i u novom

vremenu i u talasu demokratskih procesa ne mogu dovesti u pitanje. Temeljno opredjeljenje Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a iskazano je kroz nekoliko značajnih društvenih procesa na kojima je uspostavljena i danas egzistira država Bosna i Hercegovina. Na prvom mjestu je borba protiv fašizma i sprečavanje bratoubilačkog rata. Drugo, zbratimljenje naroda i njihova ravnopravnost i jednakost iskazana u čuvenoj historijskoj maksimi da Bosna i Hercegovina nije ni srpska, ni hrvatska, ni muslimanska već i srpska, muslimanska i hrvatska. Treće, da Bosna i Hercegovina uspostavlja svoju državnost u obliku federalne jedinice koja je ravnopravna sa Hrvatskom, Srbijom, Makedonijom, Crnom Gorom, Slovenijom konstituše demokratsku Federativnu Jugoslaviju. Također je ZAVNOBiH donio deklaraciju o pravima građana kojom je, osim klasičnih građanskih prava kao što su vjerske slobode, sloboda štampe i drugo, zagarantovano pravo na „ravnopravnost Srba, Muslimana i Hrvata Bosne i Hercegovine, koja je njihova zajednička i nedjeljiva domovina.“

Vrijednost ove knjige je tolika što je Pejanović koristio provjerene izvore i dao ih današnjoj javnosti na uvid kako bi se eliminirale poluistine i kvazinagađanja kako je nastala Bosna i Hercegovina. On na 22. stranici navodi izjavu Avde Hume o tome kako i pod kojim uvjetima je došlo da se Bosna i Hercegovina obrazuje kao republika: „Kad smo stigli u Jajce, dobili smo nacrt jedne odluke kojom je trebalo Bosnu i Hercegovinu konstituisati kao autonomnu pokrajinu vezanu za jugoslavensku federaciju“, navodi Avdo Humo. Ovaj nacrt odluke direktno se sudarao sa koncepcijom Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Zbog toga se ušlo u diskusiju sa članovima CK KPJ: Mošom Pijadom, Sretenom Žujevićem, Milovanom Đilasom i Edvardom Kardeljom (ovi članovi CKKPJ radili su na pripremi odluke o ustrojstvu Jugoslavije na federativnom principu).

Argumenti da Bosna i Hercegovina dobije politički status federalne jedinice ravnopravne Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori, obrazloženi su u nekoliko aspekata. Prvo, Bosna i Hercegovina je historijska i geografska prirodna cjelina u kojoj vijekovima žive zajedno međusobno izmiješana tri naroda: Srbi, Hrvati i Muslimani. Svaki narod ima i svoje specifične puteve razvoja, društvenog i kulturnog života, ali istovremeno ima i mnoge elemente zajedništva u svom viševjekovnom kulturnom postojanju. Drugo, sva tri naroda imaju težnju da stvore zajedničku republiku Bosnu i Hercegovinu u okviru jugoslavenske federativne zajednice. Takav oblik državnog zajedništva u samoj BiH znači da će se sva tri naroda najbrže razvijati. Treći argument se odnosio na stajalište da bi Bosna i Hercegovina, ako bi bila autonomna pokrajina, mogla postati „jabuka razdora između Srba

i Hrvata“, a izazov u određenim okolnostima nacionalizma, šovinističke strasti i nekim oblicima svojatanja kod zaostalih društvenih grupa iz Srbije i Hrvatske kao i sličnih grupa u samoj Bosni i Hercegovini čije su političke koncepcije preživjele.

Članovi CKKPJ M. Pijade, S. Žujević i M. Đilas nisu se složili sa argumentima i koncepcijom koju su o statusu Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice iznijeli Rodoljub Čolaković i Avdo Humo u ime Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Đilas, Pijade i Žujević su zastupali mišljenje da Bosna i Hercegovina ne može biti republika, jer ne postoji bosanskohercegovačka nacija i da je republika nacionalna kategorija. Oni su bili zarobljeni Staljinovom koncepcijom o naciji. Vezano za ovo stajalište članova CKKPJ Pijade, Žujevića i Đilasa, Rodoljub Čolaković ističe da se radilo o mehaničkom pristupu. Uz sve, izrazili su sumnju u definiciju o Muslimanima kao naciji. Istovremeno, Kardelj je prihvatio argumente članova Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH (Avde Hume i Rodoljuba Čolakovića) i predložio da se obavi razgovor sa Titom. Avdo Humo navodi: „Otišli smo kod Tita i iznijeli mu argumente obadvije strane. On je zajedno sa Kardeljom prihvatio našu koncepciju, a mi smo se nakon toga bacili na posao.“ Zar nam iskustvo rata 1992–1995. ne potvrđuje ove stavove i zar nas ne obavezuju za iskorak u novo vrijeme i nove društvene uvjete da tragamo za suvremenim modelom državnog uređenja i demokratskih prava građana?!

Kontinuitet državnosti Bosne i Hercegovine trajao je do 1990. godine kada je došlo do velikih promjena u Evropi, prije svega rušenje komunizma, Berlinskog zida kao simbola značajnih društvenih promjena. Za bosanskohercegovačke prilike, ali prije svega jugoslavenske, mogli bismo kazati da je kraj socijalizma dočekan haotično, bez novih ideja i vizije kako odgovoriti na nove izazove. Nastupilo je političko rasulo i socijalno sivilo. Novih ideja nije bilo, a stare su potrošene. Rušenje socijalizma odvijalo se kroz teritorijalnu disoluciju, a ne kroz alternativu i nove modele organizacije. Na sceni su zavladaile nacionalne podjele i ideje koje su vodile zasebnosti i podijeljenosti. Rastom intenziteta, rušenjem socijalizma vršena je sve veća nacionalna homogenizacija za ostvarivanje nacionalnih ciljeva, pa sve do upotrebe sile i rata kao najgoreg društvenog stanja. Nove vrijednosti nisu bile rad i napredak, demokratija i ljudska prava, već vraćanje tradiciji, narodu, naciji, religiji, privatnoj svojini. Nacionalne snage su pothranjivale jedne druge, sebe su proglašavale pokretima a ne strankama koje se bore za vlast. Time su vješto izbjegle odgovornost za stanje i nesposobnost za upravljanje

novim procesima i promjenama, danas u vremenu kada su i te ideje zastarjele, a simboli potrošeni.

Nove narodne stranke su se razišle oko budućnosti Bosne i Hercegovine kao nezavisne i suverene države. Iako su imale vlast, one su je same rušile, a državu dovele u pitanje opstanka. Progresivne snage su se opredijelile za demokratski čin, a to je bio referendum o statusu i poziciji Bosne i Hercegovine koji je održan 1992. godine. Takvu volju građana SDS nije prihvatio i aktivno se uključio u disoluciju i rušenje države Bosne i Hercegovine, čak i oružanim sredstvima. „Odbranu državnosti, integriteta i samostalnosti Bosne i Hercegovine vodili su Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine i njene oružane snage – Armija Republike Bosne i Hercegovine“ (str. 35).

Drugi, ne manji značajan tekst koji je prezentirao Mirko Pejanović javnosti, jeste *Platforma za djelovanje Predsjedništva Bosne i Hercegovine u ratnim uslovima*.

U *Platformi* kao jednom od najznačajnijih dokumenata kojim su Bosna i Hercegovina i njen kontinuitet legitimirani, Bosna i Hercegovina se definira kao „suverena i nezavisna država građana, konstitutivnih i ravnopravnih naroda Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika ostalih naroda koji u njoj žive.“ Značaj *Platforme* je utoliko što je ona uspostavila, kako to prof. Pejanović kaže, dva strateška cilja. Jedan se odnosi na okupljanje svih patriotskih snaga u front odbrane države Bosne i Hercegovine. Drugi strateški cilj odnosio se na potrebu definiranja karaktera države za koji će se boriti demokratske i multietničke snage. Ovu platformu je Predsjedništvo RBiH usvojilo 20. juna 1992. godine. Platforma je potvrdila historijsko naslijeđe ZAVNOBiH-a, legitimirala državu Bosnu i Hercegovinu i njen kontinuitet, definirala karakter rata, opredijeljenost za mir i zajednički život i uspostavila legitimnu vojnu formaciju, tj. Armiju BiH. Platforma je tako postala jedan od najznačajnijih političkih i strateških dokumenata u novijoj povijesti BiH. Ona je bila osnova otpora, legitimacija vlasti, osnova za mobilizaciju i odbranu ljudskih vrijednosti, suverenosti i samostalnosti BiH. Na njenim osnovama gradila se internacionalizacija sukoba u BiH. Platforma je omogućila konsolidaciju i vlasti i njenu legitimaciju, organizovanje otpora agresiji i uništenju, nastavak međunarodnog priznanja BiH i osnovu za mirovne pregovore i opredijeljenost za mir i suživot naroda i građana u Bosni i Hercegovini.